

Proposta didàctica

Vicent Palatsí Armero

El cas de les paraules inaudites

Vicent Palatsí

 onadaeducacio.com Maremàgnum, 07

0. INFORMACIÓ PRÈVIA

Abans de res voldríem donar-te una miqueta d'informació, per si t'és d'utilitat, sobre uns llibres que solen estar en totes les cases i que són imprescindibles per a l'aprenentatge correcte de les llengües.

Els diccionaris

Tu has buscat mai en un diccionari la paraula *diccionari*?

Segur que n'has buscat moltes al llarg dels anys d'estudiant, però potser aquesta en concret no. La definició que hi apareix és la següent:

Diccionari: m. Recull dels mots d'una llengua, dels termes d'una ciència, art, etc., amb la seua significació disposats per ordre alfabètic.

Els **diccionaris clàssics**, impresos en fulls de paper i amb tapes, són llibres que contenen, ordenades segons l'alfabet, la llista de paraules d'una llengua amb les definicions. Molts d'ells inclouen una informació extra, com ara: la pronunciació, els derivats, els exemples d'utilització, l'etimologia, els antònims i sinònims o il·lustracions.

Segons el lèxic que hi recopilen, els diccionaris poden ser de diversos tipus:

Diccionaris normatius: Solen estar fets per la institució oficial que s'encarrega de l'ortografia i la gramàtica d'una llengua. Recullen només les paraules admeses, les que en diríem "correctes" i representen un model d'ús de la llengua. Ho és, per exemple, el *Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans* (DIEC), el *Diccionario de la lengua española* (DRAE) o el *Dictionnaire de l'Académie française*.

Diccionaris descriptius: Recullen les paraules que usen els parlants, independentment de si aquest ús està admès o no. Contenen moltes més paraules que els diccionaris normatius. Ho és el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), el *Diccionario del español actual* o el *Grand Robert de la langue française*.

D'altra banda, també hi ha els **diccionaris bilingües** que contenen les equivalències de les paraules d'una llengua a una altra, i viceversa, com per exemple el *Diccionari àrab-català*, el *Diccionari català-rus / rus-català* o el *Diccionario francés-español y español-francés*. Aquest tipus d'obres no duen les definicions.

Relacionats amb els diccionaris tenim les **enciclopèdies**, molt més voluminoses, que a part de les definicions, recopilen coneixements amplis

sobre temes variats: història, literatura, medicina, zoologia, astronomia... També recullen articles sobre topònims (països, ciutats...) i biografies de personatges destacats, i sempre contenen gràfics, fotos i il·lustracions. Com a exemple tenim la *Gran enciclopèdia catalana*.

En totes les llars hauria d'haver com a mínim un diccionari, bé siga normatiu, bé siga descriptiu, per cada una de les llengües que usem, coneixem o estudiem. Convindria també tenir els diccionaris bilingües necessaris i no estaria gens malament disposar d'alguna enciclopèdia.

Pel que fa estrictament als diccionaris, alguns dels que hi ha al mercat i que es poden aconseguir amb facilitat són els següents:

- *Diccionari Barcanova de la llengua*. Barcanova
- *Diccionari bàsic de la llengua catalana*. Enciclopèdia Catalana
- *Diccionari de la llengua catalana de l'IEC (DIEC)*. 3i4, Edicions 62, Moll, Enciclopèdia Catalana, Abadia de Montserrat
- *Diccionari escolar de la llengua catalana*. Vox
- *Diccionari escolar valencià*. Vox
- *Diccionari general*. Denes
- *Diccionari manual de la llengua catalana*. Enciclopèdia Catalana
- *Diccionari manual de la llengua catalana*. Vox
- *Diccionari pràctic d'ús del valencià*. Bromera
- *Diccionari valencià*. Bromera
- *Diccionari valencià*. Caramull avançat. SM
- *Gran diccionari de la llengua catalana*. Enciclopèdia Catalana
- *Primer diccionari*. Bullent

Recursos en línia: diccionaris, enciclopèdies...

Des de fa uns quants anys, podem trobar en Internet tota una bona quantitat de diccionaris en línia, la majoria dels quals tenen el seu original precursor editat en paper. Els més destacats són els següents:

- <http://dlc.iec.cat>
- <http://www.avl.gva.es/dnv>
- <http://www.diccionari.cat>
- <http://dcbv.iecat.net>
- <http://www.diccionaris.cat>
- <http://www.dicdidac.cat>
- <http://www.encyclopedia.cat>

També és molt útil, quan necessitem saber un significat o assegurar-nos de l'ortografia, recórrer a cercadors de paraules com els següents, que ens donen informació sobre el mot i les definicions:

- Optimot: <http://www14.gencat.cat/llc/AppJava/index.html>
- Cercaterm: <http://www.termcat.cat>

Breu història dels diccionaris en català

És conegut que l'escriptura va aparèixer fa més de 5.000 anys en unes zones de la terra que disposaven d'unes civilitzacions molt avançades: Mesopotàmia i Egipte. Segles més tard, quan es va fer necessari traduir els textos d'unes llengües a unes altres es van redactar les primeres llistes d'equivalències, és a dir, el que avui anomenem diccionaris bilingües. Més endavant es van elaborar els primers inventaris de paraules de les llengües escrites amb les definicions.

En el cas del català, els diccionaris que per alguna raó han marcat una fita en la història de la lexicografia són els següents:

Liber Elegantiarum

És un repertori de paraules i frases valencià-llatí, compost per Joan Esteve, un notari de València, i publicat a Venècia el 1489. Es tracta d'una obra destinada a l'ensenyament del llatí en què, partint de frases escrites en valencià, s'ofereix la correspondència llatina. Té el mèrit de ser el primer diccionari de la llengua catalana.

Gazophylacium Catalano-Latinum

Un altre diccionari català-llatí. L'autor és Joan Lacavalleria i es va imprimir a Barcelona el 1696. Es tracta d'una obra de considerable extensió (1.037 pàgines), que aporta, per a la majoria dels termes catalans, una breu definició. Els lexicògrafs el consideren el diccionari més important fins al segle XIX.

Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana y llatina

És una important obra lexicogràfica elaborada durant 18 anys per Pere Labèrnia, publicat a Barcelona el 1840. Conté lèxic general, però hi ha també abundància de tecnicismes, paraules territorials i veus antigues. Com tots els diccionaris de l'època recull alguns barbarismes.

Diccionari català-valencià-balear

És un diccionari que recull el cabal lèxic de tots els territoris de parla catalana. Realitzat amb la col·laboració de moltíssimes persones, la direcció va correspondre a mossén Antoni Maria Alcover i al seu assistent, Francesc de Borja Moll. Es va elaborar entre 1930 i 1962 i es va publicar a Mallorca. El diccionari és una obra magna, formada per deu volums on s'inclouen més de 160.000 entrades.

Diccionari general de la llengua catalana

Elaborat per Pompeu Fabra i publicat a Barcelona el 1932, va ser el primer diccionari normatiu del català. L'Institut d'Estudis Catalans volia crear un inventari lexicogràfic oficial i va encarregar aquesta tasca a Fabra.

Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana

L'autor és Joan Coromines i consta de nou volums, publicats a Barcelona entre el 1980 i el 1991. A part del significat, interessa sobretot saber la llengua de procedència i l'evolució del mot fins a arribar a la forma actual.

Diccionari de la llengua catalana

Publicat conjuntament a Barcelona, Palma de Mallorca i València el 1995. Se n'ha fet una segona edició el 2007. És el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans i l'actual diccionari normatiu de la llengua catalana. Conté més de 70.000 entrades.

1. ACTIVITATS DURANT LA LECTURA

- ▶ D'activitats mentre es va llegint el llibre se'n poden fer moltes. Nosaltres et proposem una clàssica. *El cas de les paraules inaudites* consta de 13 contes i et suggerim que completes un quadre com aquest. (Si algun concepte no el tens clar del tot, caldrà que demanes ajuda al professorat o que cerques informació complementària.)

Conte	Personatges principals	Espai	Època	Narrador

2. ACTIVITATS DESPRÉS DE LLEGIR

Et proposem unes activitats per a fer individualment i unes altres no tan habituals (i potser més divertides!) per a fer en grup a l'aula.

Activitats individuals

- ▶ Fes el resum dels dos contes que més t'hagen agradat. Amb unes 150 paraules, és a dir, aproximadament unes 15 línies per cadascun.

► Fes una descripció completa (dades personals, característiques físiques, característiques psicològiques i altres dades complementàries) dels personatges principals d'uns altres dos contes diferents dels anteriors.

► Totes les històries narratives (també les teatrals) tenen un conflicte, que sol aparèixer al principi del text, i un desenllaç, que si no se sobre-entén, apareix al final. Tria de nou dos contes més i indica quins són els conflictes i quins els desenllaços.

Activitats col·lectives o jocs amb diccionaris

Abans de proposar-te les activitats, cal advertir que un diccionari no és un joguet, almenys si atenem a la definició.

Joguet: m. Objecte fet expressament per a jugar, per a entretenir-se els infants.

Encara que també serveix per a jugar.

Jugar: v. Passar el temps en alguna cosa que es fa amb el sol objecte d'entretenir-se, de divertir-se.

Per tant pot ser un objecte necessari en algunes activitats lúdiques o jocs.

Joc: m. Activitat física o mental que té com a principal fi la diversió o entreteniment de qui l'executa.

Es tracta d'un instrument imprescindible per al coneixement i l'aprenentatge d'una llengua i aquest és el primer ús que se li dona. Però el professorat d'escoles i instituts saben, i posen en pràctica, des de fa dècades alguns jocs justament per a habitar l'alumnat en l'ús i la mecànica dels diccionaris. El més habitual, simple i popular és aquest:

► **Buscar paraules.** Alguns diran: Això no és cap joc! Potser tenen raó i no és exactament un joc, però l'entusiasme i la rapidesa amb què tots es llancen a la recerca del mot, el converteixen en una activitat entretinguda i una activitat entretinguda se sembla molt a un joc. El primer que la troba s'endú l'indiscutible mèrit d'haver estat el més ràpid de la cursa i la resta de companys (si tenen el mateix diccionari) sol passar que li pregunten la pàgina per tal de no perdre ni un segon més.

Fins i tot copiar la definició és una activitat que la majoria fa amb una certa alegria.

Exemple: Busca al diccionari la paraula **argonauta**.

► **La definició correcta.** El director del joc donarà una paraula no massa coneguda i tres definicions reals de diccionari, una de les quals tan sols serà la correcta. Els participants hauran d'encertar quina és. L'operació es pot repetir diverses vegades i, després, el director puntuarà els encerts, i s'obtindrà un guanyador. En cas d'empat es pot fer una sèrie més de desempat.

Exemple: **espurna.**

1. Obertura estreta d'una paret, d'una porta. (Escletxa)
 2. Partícula incandescent que es desprén d'un cos en combustió. (Espurna)
 3. Fragment allargat que es desprén d'una fusta en tallar-la. (Estella)
- Els participants anoten la paraula definida i al costat posen el número de la definició que creuen que és la correcta.
-
-
-

► **La paraula definida.** La persona que dirigeix el joc llig un nombre predeterminat de definicions (poden fer-se en blocs de 4 i repetir tan-tes vegades com vulguem o done de si el joc) i els participants han d'escriure la paraula que s'ha definit. Habitualment es llegiran noms, adjectius o verbs i es poden donar pistes si es considera oportú o si veiem que ningú no té cap idea.

Exemple: 1. Boina de grans dimensions usada tradicionalment pels bascos. Els participants hauran d'anotar la paraula definida al costat del número:
1. **Txapela.**

► **La definició exacta.** El director del joc repartirà uns papers a cada participant. Tot seguit, dirà una paraula coneguda i aquests hi hauran d'escriure la definició que ells consideren més apropiada. El director prèviament també haurà escrit en un paper idèntic als altres la definició buscada al diccionari. Les barrejarà totes, les llegirà en veu alta dient sempre el número d'ordre de cada definició per tal que els participants anoten el que creuen que correspon a la definició normativa. Exemple: **granota**.

► **Inventar paraules i escriure la definició.** Cada alumne inventa una paraula (caldrà comprovar que són inexistents) i després cadascú li busca una bona definició. D'entre totes es pot triar la que més agrada al grup. Exemple: **parlinga**.

Si voleu ja podeu escriure, dir o pensar què significa aquest mot.

► **Buscar paraules d'una pàgina triada a l'atzar.** El director del joc proposa una pàgina (en aquest cas cal que tots tinguin el mateix diccionari i que en siga un de bàsic) i els participants lliguen les definicions que els indiquen.

Exemple: Obriu el diccionari per la pàgina 355. Ara busqueu el primer nom, el primer verb i el primer adjectiu que hi apareixen i escriviu una oració amb tots tres.

Si no sabeu què signifiquen exactament, no tindreu altre remei que llegir la definició.

► **Escriure un conte amb unes paraules determinades.** El director del joc dóna una llista de 5 a 10 paraules desconegudes pels participants. Cal que busquen al diccionari el significat i que redacten una història curta en la qual apareguen aquestes paraules.

Exemple: esdernegar, espelunca, matuter, tol·le-tol·le, tritllejar.

Variant: Es dóna una llista de 5 a 10 noms i cal que busquen al diccionari el nom que apareix a continuació dels que ha donat. Amb aquests nous noms caldrà redactar la història.

Variant: Escriure un conte on apareguen tots els noms d'una pàgina determinada del diccionari.

► **La definició creïble.** El director del joc escull una paraula de significat desconegut i els la diu. Els jugadors escriuen en un paper una definició procurant que siga creïble. El director les arreplega i dient un número d'ordre per a cada definició, les va llegint en veu alta. Cada participant anota les dues que li pareixen més encertades (pot ser la pròpia i una altra o dues diferents de la seua). Les definicions més votades guanyen un punt i, a criteri del director, les que més s'aproximen a la definició normativa també guanyen un punt. Es repeteix el joc diverses vegades i finalment fent la suma de punts s'obté el campió.

Exemple: **glabrescent**.

► **Substituir unes paraules per unes altres.** En oracions o bé en un conte breu, cal substituir els noms o els adjectius o els verbs, o bé totes tres categories gramaticals, per les següents del diccionari. Es poden donar codis de substitució on les lletres són les inicials de la categoria gramatical (N: nom, A: adjectiu, V: verb) i els números indiquen quina nova paraula has de buscar tantes posicions avant o arrere de l'original. Exemple: Aplica aquest codi N+2, A-1, V+3 a la següent oració: El gat negre caçava fràgils papallones.

Quan siga necessari s'haurà de canviar el gènere dels determinants. D'altra banda, caldrà usar diccionaris bàsics, així els resultats seran més comprensibles.

► **Escriure el màxim de paraules amb una condició determinada.**

En un temps limitat, cal anotar tantes paraules com es recorden seguint la condició que haurà marcat el director del joc.

Exemples: Paraules que comencen per hie-, per xi-, per ny-...

Paraules entre fenomen i feroç, entre paraigua i pas...

Amb l'ajut d'un diccionari caldrà comprovar els encerts de cada participant.

► **Substituir una paraula per la definició.** En una oració o en un text cal substituir els noms o els adjectius (també es pot fer amb els verbs, però és més complicat) per les respectives definicions.

Exemple: La moto està al taller.

El vehicle automòbil de dues rodes amb un motor que funciona amb gasolina i que pot transportar un passatger o dos està al lloc on es fa una faena manual, industrial o artística.

► **Trobar l'accepció falsa d'alguna paraula polisèmica.** Es donen tres accepcions d'una mateixa paraula, dues seran correctes i una no. Els participants hauran de descobrir l'intrús.

Exemple: **enclusa**.

1. Bloc d'acer que s'utilitza com a suport en els treballs manuals de forja.
2. Obra feta amb pedres grosses i blocs tirats a l'aigua per a formar un dic. (Escullera)
3. Os de l'orella situat entre el martell i l'estrep.

Fins ací els dotze jocs amb diccionaris, que no constitueixen cap llista completa ja que potser en coneixeu algun altre que no hi apareix, o bé alguna altra variant dels jocs proposats, o bé serieu capaços d'inventar-ne algun de nou on el diccionari siga també un instrument imprescindible. Per tant, es tracta d'una petita mostra que pot servir per a passar una bona estona amb els companys i les companyes de classe, amb les amistats o amb la família.

► **Afegitó (i 13).** Escriure un conte curiós el títol del qual continga una paraula inaudita, rara.

Es tracta d'anar passant fulls del diccionari a la recerca de paraules desconegudes. Les que semblen adequades per a escriure històries cal anotar-les, en canvi es descartaran aquelles que tinguen un significat massa complicat o difícil d'entendre com, per exemple, glomerulonefritis o marcgravi. Es passa a continuació a la fase d'escriptura (no importa que siguin 4 línies o 4 pàgines), però abans s'ha de pensar un títol que incloga una de les paraules de la llista que s'ha elaborat. El títol pot tenir una fórmula reiterativa com la que s'usa en els 13 contes del llibre (*El cas excepcional... El cas irrepètiblle... El cas apoteòsic...*), i tot seguit a pensar i a redactar la història.

Per si ara no tens ganes de buscar-les, et proposem una sèrie d'exemples que podrien ser adequats per confeccionar alguna història com les precedents.

- Entuixegar
- Canyet
- Esdernegar
- Espelunca
- Glabrescent
- Matuter
- Maximós
- Pertús
- Propalar
- Repatani
- Sicofanta
- Tol·le-tol·le
- Tritllejar

Dues o més paraules també poden combinar-se en un mateix títol, com, per exemple, *L'esgarrifós cas del sicofanta glabrescent*. T'atreveixes ara a escriure aquesta història? Si és així, en primer lloc, has de buscar el significat dels mots.

Va, no ho deixes passar, escriu la història..., agafa un bolígraf i remata la faena. Recorda que el 13, segons afirmen els supersticiosos, és el número de la mala sort. Escriu tu l'últim relat i així el llibre passarà a tindre 14 contes!

L'esgarrifós cas del sicofanta glabrescent

Proposta didàctica

Vicent Palatsí Armero

El cas de les paraules inaudites Vicent Palatsí

Has buscat mai en un diccionari la paraula *diccionari*? Segurament no, perquè ja en coneixes la definició. Saps que aquests llibres poden contindre més de 90.000 entrades, algunes de les quals prou estranyes? Ara, per a entendre bé els relats que et proposem en necessitaràs un, en paper o en format virtual, a fi de desxifrar els vocables inaudits que hi trobaràs en el cas de les cartes intergalàctiques perdudes al ciberespai. O en aquell altre, increïble, d'un jove amb pell d'ofidi. O en el conte del grup de música Qüè, que haurà de canviar de nom si admet una nova integrant. T'imagines el motiu? O en el formidable cas de la xiqueta mirmecòfaga... Tu menjaries formigues?

Maremàgnum, 07
ISBN: 978-84-15896-44-9

 onadaeducacio.com

atencio@onadaeducacio.com

Plaça de l'Ajuntament, Local 3 • 12580 Benicarló • 964 47 46 41